

N:o 143.

Af herr **C. A. Lindhagen m. fl.**, i anledning af *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen.*

I hvarje nations lif gifves det vissa vändpunkter, som beteckna en brytning med det förflutna och begynnelsen af en ny tidsålder. Idéer, som en tid varit vägledande, skola en gång hafva fullgjort sitt värf och omsider lämna rum för nya tankar. Ibland ske dessa omdaningar såsom våldsamma genombrott. Understundom framträda de, gynnade af någon oväntad tilldragelse, plötsligt som en mogen frukt af en långsam utveckling. Sammanhanget finnes visserligen fortfarande, men innehållet och formerna blifva i väsentliga delar andra. Dylika skenbara språng i utvecklingen äro ofta nödvändiga villkor för en nations hälsa, och de betraktas därför också af efterkommande som folkets största minnen.

Inför en sådan vändpunkt i sin historia står nu Finland, denna utpost mot öster af vår egen nationella kultur. Splittradt och sönderrifvet af tusen besvärligheter fick detta folk slutligen tungt känna den påtagliga faran af nationell förintelse. Hvad inträffade då? Jo, det mäktigt gripande, att folket plötsligt upptäckte, att alla dess medlemmar med lika rätt tillhörde samma samhälle, att de alla behöfde hvarandra och att inga småaktiga uträkningar fingo på något håll skymma bort dessa enkla sanningar. Och denna samling af nationens alla krafter gaf sig, åtminstone i första ansatsen, uttryck i ett enande kraf att uti konstitutionen taga steget fullt ut från fyrståndsrepresentation till enkammersystem med allmän och lika rösträtt utan snaror för hvarje finsk medborgare, såväl man som kvinna, som fyllt tjuguet år. Detta blef också den finska representationskommitténs förslag.

Bih. till Riksd. Prot. 1906. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 52 Häft. (N:is 143 o. 144.) 1

Nämnda exempel är för oss svenskar något vida mer än en förebild. Det ställer tillika den allvarliga frågan till det gamla moderlandet huru detta skall i jämförelse med dotterlandet förhålla sig, när äfven det förra nu går till lösningen af sin stora medborgarfråga.

Ingen skall kunna förneka, att just nu förelegat ett tillfälle för ett verkligt genombrott i vårt land. Det är nämligen lyckligtvis icke så, att en konstitutions beskaffenhet alltid är en mätare af folkets tillstånd. Vår inre andliga och materiella utveckling har gått långt förbi vår konstitution och bidar nu längtansfullt på en omdaning äfven af den senare. Det erfordras endast att något inträffar, som löser de enskilda intressena från deras själfgjorda förpliktelser att hålla fast vid sina ensidiga fördelar. Den allmänna värnepliktens införande mognade sålunda i ett slag allt folket för talet om den allmänna rösträtten. Åtskilligt har sedan inträffat, som borde kunnat mogna det äfven för denna rösträtts genomförande.

Unionsupplösningen var nämligen utan tvifvel en stor tilldragelse, och den skedde icke utan att det gick en viss dallring genom hela nationen. Med en styrka som icke förr hördes från olika håll talet om nationell samling, om allas samverkan för tillvaratagandet af landets olika utvecklingsmöjligheter, om de nya ansatser, som vi nu skulle förenade göra på alla områden. Och händelserna ikring oss i andra länder manade ytterligare att i dessa förehafvanden icke tappa tagen. I Östasien har utspelats en världsrevolution. Och i de gamla länderna rustar man sig på alla håll till ett fullständigt erkännande af medborgarskapet såväl där man för länge sedan genomfört hvad vi först nu skola försöka att åstadkomma, som äfven i länder med åldrigare statskick. Tilldragelserna i Finland äro därvid, såsom redan erinrats, för oss af den största betydelse.

Men förhoppningarne synas åtminstone i mycket väsentliga delar gå om intet. Man måste till och med spörja sig, om i afseende å den grundläggande rösträttsfrågan ens *någon* ny och lifgivande impuls hitintills framgått ur de stora orden. Alla partier söka fortfarande främst att hålla känningen med sina gamla positioner, vi räkna ut på öret hvad som kan vinnas eller förloras och vi föra ånyo fram våra gamla förslag om partiella rösträttsreformer i stället för att enhvar och alla borde komma med hela nationen. Opportunismen pockar nästan till ofördragsamhet, allt stannande i stöpet kallas för historisk kontinuitet, och den samlande lösen för oss alla är, att ingen kan eller får taga något på sitt ansvar. En dylik politik kan vara knepig nog, måhända klok, men knappast obetingadt vislig.

Det kungliga rösträttsförslaget är också framkommet såsom ett sannskyldigt uttryck för den närvarande situationen. Förslaget utgifver sig ej för något annat än det vill vara, nämligen ett lojalt försök att gifva uttryck åt hvad svenska folket för närvarande kan tänkas på sin höjd mäktigt af idealitet. Det är endast ett anbud om en kompromiss, kanske det sista som göres. Därför tiger det äfven anspråkslöst med alla ledande synpunkter. Det hycklar ej heller att bygga på någon medryckande hänförelse hos nationen, utan vädjar praktiskt snarare till dess trötthet på rösträttsfrågan. Och det hvarken kan eller får tala om en god lösning, utan måste begränsa sig till att framhålla vikten af en snar lösning af densamma.

Man måste ju nu medgifva, att förslaget i alla fall innebär ett mycket betydelsefullt framsteg. Och man kan ju också förstå, att en regering, som bär tyngsta ansvaret och ej kan åstadkomma det omöjliga, måste inrätta sig efter det förhandenvarande läget. Men å andra sidan får ej heller förtigas, att någon verklig lösning af rösträttsfrågan innehåller det i alla fall icke. Det ställer fortfarande vida mer än hälften af landets myndiga medborgare utan politiska rättigheter.

Orsaken till att vi nu, i strid mot hvad man velat hoppas, ingalunda stå inför något verkligt genombrott i vår nationella utveckling, torde främst bero därpå, att unionsupplösningen sannolikt i verkligheten icke innebar någon så stor pröfning, som det förebars under de upprörda tiderna. Den utropade nationella samlingen var kanske mera en famlande sträfvan att slå vakt om skenet än en sammanslutning omkring de verkliga värdena, och den uppflammande fosterlandskärleken var måhända mera ett utbrott af sårade känslor än en medveten föresats att i det helas intresse offra egna fördelar.

Kanske gifves det äfven en annan bidragande orsak, nämligen brist på tro, tillförsikt och entusiasm i denna sak inom de ledande politiska vänsterkretsarne. För mycken klokhets och beräkning kan ibland just i viktiga afgöranden lamslå själfva framgången, och det kan någon gång vara fruktbarast att taga äfven det ovissa på sitt ansvar. Det är ingalunda alldeles uteslutet, att om från de olika gruppernas sida saken i tid med kraft och öfvertygelse framförts såsom ett folkligt program, så kunde uppstått en stormflod i opinionen, som sköljt bort svårigheterna eller i hvarje fall åtminstone fullständigt tryggt genomförandet af ett förslag sådant som det nu föreliggande. Landet hade på det sättet kommit ett stort steg framåt i tiden och kanske en generation besparats mödorna att fullfölja det nu endast påbörjade arbetet.

Gärna skall dock medgifvas, att allt detta är lättare sagdt än gjordt.

Tiden är för öfrigt nu, såsom det synes, försutten; och måhända hvilar det oundvikliga ödet öfver den svenska politiken, att den, såsom det en gång blifvit sagdt, utmärker sig för lysande ansatser och *försummade tillfällen*.

Men äfven om en definitiv lösning af rösträttsfrågan nu skulle vara utesluten och man därför måste böja sig för det oundvikliga, så får man dock, enligt vår uppfattning, icke alldeles öfvergifva fanorna. Ingenting är farligare för en viktig fråga och kan lättare leda till dess försumpning, än att vid de viktiga afgörandena begrafva densamma i tystnad. Tvärtom är då allra angelägnast, synes det oss, att påminna om saken och såmedelst söka utverka åtminstone de största möjliga löften och förbindelser för framtiden.

Det måste därför för mången framstå såsom en oafvislig skyldighet att äfven nu gifva uttryck för sin öfvertygelse, helst den ej vidare kan finna en fristad ens i ett instämmande i en afgifven motions »hufvudsyfte». Undertecknad Lindhagen vill i detta afseende särskildt åberopa de af mig förut inom Andra Kammaren gjorda framställningar, däri jag, såvidt jag förstått, sökt framhålla rätta betydelsen af dels den allmänna rösträtten (motion n:o 227 år 1899), dels rösträtt för kvinnor (särskildt motionen n:o 262 år 1904) och dels nationell samling (motionen n:o 1 vid första urtima riksdagen år 1905). Då nu alla dessa frågor skola, såsom det heter, vinna en slutlig lösning, afvikande i viktiga delar från mina förut uttalade öfvertygelser, så tillkommer det mig att åtminstone reservera mig däremot.

Med denna uppfattning nödgas vi, äfven om det må synas anspråksfullt, nu inlåta oss på en granskning af det kungliga förslaget, bedömdt ur den allmänna och lika rösträttens synpunkt, och finna vi oss därvid föranlåtna, att i fråga om de i förslaget upptagna afvikelserna från nämnda rösträtt eller de s. k. rösträttsstrecken anföra följande.

1) *Könsstrecket*. Det viktigaste och mest omfattande undantaget från den allmänna rösträtten innefattas i kvinnornas uteslutande.

Enligt det åskådningssätt, som väl nu kan anses hafva slagit igenom, böra kvinnorna hafva politisk rösträtt helt enkelt därför, att de äro medborgare. Det är därför obehöfligt att söka utgrunda, om denna befogenhet bör tillkomma kvinnorna såsom en naturlig rättighet eller i följd af dess gagn för dem och samhället. Dessa synpunkter beröra endast olika sidor af samma sak. Det gifves också andra särskilda skäl, hvilka dock äro så ofta framhållna, att de ej böra här upprepas.

Många äro emellertid äfven invändningarna emot saken. De

sammanstämma därutinnan, att de framföras i lika mån från alla af män sammansatta partigrupper. Man kan här också verkligen åberopa sig på en historisk kontinuitet. För hvarje steg, som under det gångna århundradet tagits i syfte att gifva kvinna samma rättsställning som man, har nämligen förespåtts de största faror, hvilka sedan lika regelbundet uteblifvit. Naturligtvis måste frågan nu genomgå samma skärseled, när det gäller att åt kvinnorna eröfra politisk rösträtt.

En gammaldags hederlig invändning är, att kvinnans kallelse skulle hotas af den nya ordningen. Det kan ligga något under detta, ifall man vill återföra människorna till en isolerad naturtillvaro, frigjord från allt samfundsförtryck. Men denna möjlighet kan i våra dagar icke vidare komma med i räkningen. Tiden går obevekligt mot allt större social samhörighet och kvinnorna måste följa med lika väl som männen. Under sådana förhållanden bör man förstå, att meningen icke är att kvinnorna skola öfvergifva sina dagliga sysselsättningar, lika litet som männen sina, därför att man vill gifva dem något inflytande på de lagar, under hvilka de skola lyda. Meningen är tvärt om att bereda dem tillfälle att bidraga till skapandet af bättre förutsättningar för att kunna på bästa sätt fullgöra sin kallelse.

Bakom denna dyrkan af kvinnans kallelse gömmer sig ofta en ganska vidt utbredd ringaktning för kvinnan, särskildt såsom samhällsmedlem. Därpå att hon saknar politiska rättigheter, sluter man sig till att hon ej heller är värdig att erhålla dem. En ändring i det bestående skulle därför i ett slag höja hennes anseende och därmed jämna vägarne för hennes arbete på olika områden.

Den kanske mest djupliggande orsaken till motståndet är dock, låtom oss erkänna det, fruktan från männens sida för verkningarne af kvinnans politiska myndighetsförklaring.

Man oroar sig ibland på vänsterhåll för att den kvinnliga rösträtten skall allt för mycket blifva en s. k. konservativ garanti, och därmed söker man äfven så godt man kan att bibringa de konservativa denna föreställning. Men detta gör ej något intryck på en mängd högermän. Tvärt om befara dessa, att händelserna skola kunna utveckla sig i motsatt riktning. Kvinnan framstår dock såsom något nytt och ovisst i politiken. Man finner sig ej förvissad om att hon med sitt mera rörliga sinne skall, ens om hon närmast tillhör de konservativa, alltid vara i stånd att inse och orubbligt fasthålla uträkningar om sin personliga fördel af det bestående. Och den okufliga energi, hvarmed kvinnorna hängifva sig åt ett förehafvande, ingifver betänkligheter, att just de

ofta lätt skola låta föra sig längre, än som vore förenligt med hvad man kallar en lugn och sund samhällsutveckling.

Bland vänstergrupperna såge man ju icke ogärna, att dessa senare farhågor besannade sig. Men mången finner som sagdt, att detta icke heller är så alldeles säkert. Och pinad af denna ovisshet öfverlämnar man sig på åtskilliga håll till en obehärskad och dogmatisk fruktan, att kvinnorna skola förhindra, ja kanske omintetgöra reformarbetet.

Bland liberalerna har den kvinnliga rösträtten visserligen för närvarande måhända sina flesta uppriktiga anhängare. De hafva ju också, åtminstone hitintills, haft stor frihet att spekulera äfven uti så kallade ideologiska problem. Och en mängd af deras kvinnor sympatisera starkt med rörelsen och påverka männen. Men i dessa läger påträffar man också de värsta pessimisterna. En stående betraktelse bland dessa män är, att företrädesvis kvinnor besöka kyrkorna och bönhusen och däraf drager man utan vidare den hastiga slutsatsen, att de äfven i politiken skola gå i ledband af prästerna, hvilket ju är det värsta mången liberal öfverhufvudtaget kan tänka sig.

Arbetarepartiet åter har sedan länge kvinnans rösträtt på sitt officiella politiska program, starka sympatier finnas inom många kretsar i partiet jämväl för sakens förverkligande, och kommer det någon gång därhän, så har nog partiet särskilda möjligheter att äfven lägga kraft i rörelsen. Men hitintills har det stora organisationsarbetet uppslukat lejonparten af intresset. Efter mycket arbete är det kommet därhän, att man nu någorlunda vet, hvar man har sina män. Men att då plötsligt släppa fram kvinnorna, om hvilka man ej har andra erfarenheter än de stora svårigheterna att organisera dem, synes mången icke tilltalande. Och då därtill kommer, om man får tro utsagor från arbetarekretsar, att ringaktningen för kvinnan inom dessa för närvarande ingalunda är mindre utan kanske mera utbredd än inom öfriga klasser, så kan man förstå, att äfven inom arbetarepartiet den kvinnliga rösträtten på åtskilliga håll icke uppbäres med någon vidare hänförelse.

I den nuvarande situationen taga hos många dessa farhågor sig uttryck i en verklig förskräckelse till och med för allt tal om kvinnlig rösträtt. Det ser nästan ut som om man vore rädd för att vi skulle få den. Och ingenting bevisar bättre än detta, hur frågan på sista tiden mognat för sin lösning. Men man kan tyvärr lugna sig. Vänstergrupperna hafva själfva sörjt för att frågan ej i tid förts fram. Föreligga emellertid sålunda, enligt hvad man allmänt påstår, ringa förhoppningar, att för närvarande genomföra saken, så är det så mycket angelägnare att just nu påminna om den. Det ligger väl uppenbart för alla, hur lyckligt

för saken det varit, att kvinnorna icke lyssnat till dessa dåliga råd, som ständigt manat dem att för sin egen saks skull hålla sig undan. De hafva i stället visligen följt exemplet af männen, som aldrig i egna angelägenheter gå till väga på det sättet. Man får nu också ständiga bevis på hur nyttigt alla dessa i rätt tid och på rätt ställe gjorda påtryckningar och erinringar verkat i syfte att föra frågan framåt i alla vederbörandes sinnen. Fortfarande gäller sålunda tillse, att den ej blir glömd, utan att det framtvingas ständigt nya uttalanden och löften till förmån för densamma.

Man må icke heller förundra sig öfver att de målmedvetna kvinnorna vilja hafva sin rösträtt just nu. De finna af skäl, som ofvan utvecklats, att ett enastående tillfälle till genomförandet af en verklig rösträttsreform, som skulle rycka kvinnorna med, nu föreligger och kanske icke på länge återkommer. De inse också, huru kvinnorna i allmänhet genom vunnen medborgarrätt skulle i ett slag ryckas upp ur likgiltighet och okunnighet, och de känna lifligt, hvilket fruktbarande inflytande detta skulle utöfva på kvinnornas arbete i sin kallelse och hvilken förlust det vore för nationen att ytterligare en lång tid framåt undvara alla de värden, som kunde framgå ur en dylik uppryckning.

Förespeglingarne, att kvinnorna snart skola få rösträtt sedan männens rösträttsfråga slutligen ordnats, mistro de i hög grad. De åberopa vissa erfarenheter från England och Nordamerikas Förenta stater om svikna löften i detta afseende och anse, att de få en ännu svårare ställning, när de hafva ett färre antal tillbakasatta att vara solidariska med. Det kan nu visserligen tänkas, att i vår tid löfthena skola infrias något fortare. Och alltid kommer det en tid, då vi, därför att saken är genomförd rundt ikring oss, omsider nödgas ärolöst följa efter. Men sannolikt är, att om männens rösträttsfråga nu löses ensam, skall från många håll krävas lugn och ro en lång tid framåt. Eller också väckes frågan snart nog med en viss framgång i Riksdagen, men helt visst komma då båda kamrarna att stanna i olika beslut beträffande reformens omfattning, hvarefter alla ledamöterna gå hvar och en åt sitt håll nöjda och belåtna, att de gjort hvad de kunnat.

Mången motståndare till kvinnans rösträtt sätter sina förhoppningar till behovet af en utredning, hvarigenom saken kunde undanskjutas. Det är dock ett stort misstag, om man tror att någon utredning erfordras af den omfattning, att frågan ej kunnat redan nu lösas. De förut väckta motionerna om utredning af den kvinnliga rösträttsfrågan syftade närmast till att bereda sinnen för själfva saken samt skattade därför ät det antagandet, att man likaväl om kvinnorna som

om männen önskade uppgifter, huru de röstberättigade grupperade sig i olika yrken och åldrar med flera dylika undersökningar. Skola emellertid äfven kvinnor erhålla allmän rösträtt — och om något annat kan det ej blifva fråga — så är en dylik undersökning utan praktiskt ändamål. En ingående utredning i detta afseende lärer ock ställa sig onödigt dyrbar, under det däremot vissa allmänna grunddrag skulle kunna redan nu ur tillgänglig statistik utan omgång åstadkommas.

Till äfventyrs kan från ett eller annat håll väntas den invändningen, att civillagens bestämmelser om mannens målsmanskap kunna lägga hinder i vägen för gift kvinna att erhålla politisk rösträtt. Detta skulle då undanskjuta hela reformen, ty naturligtvis bör det ej ifrågakomma, att den gifta kvinnan skall erhålla medborgarrätt senare än den ogifta. För denna invändning finnes dock ingen hållbar grund. Röstning vid riksdagsmannaval har intet sammanhang med äkta makars egendomsförhållanden, och gift kvinna kan således tilläggas valrätt, oafsedt hur dessa förhållanden äro ordnade. Mannens målsmanskap har dessutom i synnerhet under senare tider blifvit ett alltmer föräldradt rättsbegrepp, som undergräfts på många sätt af den nyare lagstiftningen. Gift kvinna har tillagts den ena befogenheten efter den andra såsom myndig person, såväl på det privaträttsliga området som i det offentliga lifvet. Hon kan således nu faktiskt sägas vara myndig med företrädesvis de undantag, som betingas af mannens lagstadgade förvaltningsrätt öfver boet. En åtgärd, som nu tillade henne ytterligare en ny befogenhet utöfver de många, som hon redan erhållit, skulle i hvarje fall innefatta ett naturligt fortskridande på den väg, hvarpå man redan inslagit. Äfven i Finland står ännu stadgandet om mannens målsmanskap kvar i lagen, men vid den nu påbörjade rösträttsreformen i detta land har man varit fullt enig om att detta ej kunde utgöra något hinder att tillerkänna valrätt äfven åt gift kvinna.

Till sist några slutord. Den allmänna rösträttens princip är att samla alla medborgare till ett arbete för deras eget och det allmännas bästa. Då kvinnorna äfven äro medborgare och hafva intressen att bevaka, måste de vara med. Verkningarne af den kvinnliga rösträtten är det då tämligen lönlöst att söka utgrunda. Sannolikt skola kvinnornas svagare sidor likaväl som männens mindre tilltalande egenskaper ibland göra sig ofördelaktigt gällande. Mången hoppas, att kvinnorna å andra sidan skola föra med sig ett nytt befruktande sinnelag och praktiskt sinne i politiken. Kanske skall detta i mycket visa sig vara en illusion. Men visst är däremot, att äfven kvinnorna i längden, skola sträfva att

afhjälpa de missförhållanden, hvarunder de själfva lida. Och då dessa missförhållanden icke äro mindre än männens utan i en af de senare närmast för sina behof skapad samhällsordning kanske ännu större, så behöfver man icke befara, att kvinnorna ej skola ådagalägga tillräcklig reformvänlighet.

Särdeles oriktigt synes det vara att, såsom ofta sker, söka miss-tänkliggöra kvinnornas kraf såsom ett ensidigt feministiskt sträfvande. Kvinnorna fordra ju icke rösträtt blott för sig utan för alla medborgare. Den, som härvid står emot dem och arbetar för rösträtt enbart för män, skattar snarare åt en ensidig maskulin härsklystnad. Man må alltid ihågkomma de bekanta orden: »antingen har ingen människa medborgerliga rättigheter eller också hafva alla det; och den, som röstar emot en annans rätt på grund af dennes olikhet i religion, kön eller ras, har från denna stund afsvurit sig sin egen rätt.»

2) *Fattigstrecket*. Detta rösträttsstreck kan ingalunda inför en modern social uppfattning försvaras. Det rätta vore ju, att samhället beredde hvarje medborgare, som i följd af oförmåga till arbete eller eljest lider brist på det nödvändiga, erforderliga hjälpmedel såsom en rättighet. Och till detta mål syfta de nutida sträfvandena att genomföra olycksfalls-, invaliditets- och ålderdomsförsäkring.

Men i stället utgår hjälpen för närvarande såsom fattigunderstöd, som betraktas såsom en nådegåfva. Och detta tager sedan lagstiftningen fariseiskt till förevändning för att beröfva dem, som mottagit understödet, medborgerliga rättigheter. En understödstagare t. ex., som arbetat tråget utan att detta arbete tryggt honom vid sjukdom eller i ålderdomen, har dock samhället snarare en skuld till. Hans erfarenheter och intresse borde ock kunna vara ägnade att låta honom om någon få sitt ord med i fråga om bestämmandet af behofven och bristerna i samhällsordningen. Särdeles orimligt verkar fattigstrecket, då understödstagarna ej åtnjuta full försörjning utan hjälp allenast med någon del af underhållet eller endast tillfälligt understöd. Det ofvan omnämnda finska förslaget utesluter också erhållet fattigunderstöd såsom grundande obehörighet att utöfva valrätt.

Ställer man sig emellertid på det kungliga förslagets ståndpunkt och bibehåller dess fattigstreck, men vill på samma gång gifva rösträtt åt kvinnor, kan det inträffa, att gift kvinna blir röstberättigad och icke hennes man. Mannen har nämligen skyldighet att underhålla sin hustru och den omständigheten, att han i detta afseende anlitar hjälp af fattigvården, vidkommer ju egentligen icke hustrun, som ej

heller häftar för understödet. En sådan ordning kan ju förefalla mången underlig, men strängt taget synes det böra vara så både ur förslagets egen synpunkt som med hänsyn till det orätta i att beröfva de fattiga ännu flera röster i förhållande till andra. Riksdagsordningens 15 § torde då endast behöfva modifieras sålunda: »b) den, som — — — tilldelats understödstagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn». Vill man åter låta hustrun dela mannens öde, så bör därtill ytterligare läggas ett undantag äfven för: »gift kvinna för de fall, att hennes man häftar för understöd, som under sagda tid tilldelats henne eller makarnes minderåriga barn.»

Af förut anförda skäl synes oss emellertid fattigvårdsstreckets principiellt oriktigt. I ett fall torde det dock böra för närvarande bibehållas. Den, som »åtnjuter full försörjning, hvilken ej blott tillfällig är» står nämligen enligt fattigvårdsförordningen under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt, och detta innefattar i tillämpningen väsentligen ett verkligt omyndighetstillstånd. Denna målsmansrätt läser fattigvårdsstyrelsen äfven äga öfver gift kvinna, som åtnjuter full försörjning. En sådan understödstagare bör därför för följdriktighetens skull lika litet som en omyndig förklarad erhålla valrätt. Bland dem, som sålunda skulle förlora valrätt, befinna sig visserligen äfven oförvitliga personer, hvilka intagits på kommunala försörjningshem eller dylika inrättningar. Mot dem skulle ju enligt hvad ofvan framhållits en viss orättvisa begås. Rättelse synes dock här riktigast böra ske genom upphäfvandet af fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt för dylika personer. Men kanske intaga de, såsom sakerna nu äro ordnade, en särdeles osjälfständig ställning.

Däremot skulle den husbonderätt, som fattigvårdsstyrelse enligt fattigvårdsförordningen äger öfver understödstagare jämväl i vissa uppräknade fall, där styrelsen saknar målsmansrätt, icke leda till förlust af valrätt för understödstagaren lika litet som husbonderätt enligt legostadgan medför dylik förlust för tjänstehjon.

3) *Utskyldsstrecket.* Detta streck innefattar till en början ett afsteg från den lika rösträtten. Den leder nämligen till, att de fattigare skattbetalande medborgarne lättare oförskyldt förlora sin rösträtt än de, som äro befriade från utskylder och de, hvilka befinna sig i den förmögenhetsställning, att de lättare kunna betala sina utlagor. Det leder vidare till, att de medborgare, hvilkas arbetsförtjänst är växlande och osäker, lättare förlora sin rösträtt än de, som hafva en säkrare inkomst, emedan de förre under arbetsbrist ofta ej kunna betala den skatt, som pålades dem efter deras inkomst, då de hade arbete. I fråga om kommunalutskylder gäller dessutom, att de äro mycket olika i skilda

kommuner, från högelingen tyngande till inga alls. Då de nya valbestämmelserna ej vidare äro byggda på de kommunala författningarne, frågar man sig i hvarje fall, hvarför guldna kommunalutskylder skola vara ett villkor för valrätt till statsrepresentationen. Det kan vidare spörjas, hvilka viktiga grundsatser kräfva, att själfva medborgarrättens värde väges såsom jämförlig med de små penningebelopp, hvarom här vanligen är fråga, eller hvarföre så stort afseende fästes vid dessa belopp, trots det att staten från den häftande uttager vida större summor i indirekta pålagor. Mest betänkligt är till sist det knappast bestridda förhållandet, att svaret på dessa frågor svårligen torde kunna blifva något annat än att förevarande rösträttsstreck icke är afsedt att vara uttryck för något lojalt nit att bereda alla medborgare deras behöriga inflytande. Frågan har nämligen helt visst af många gifvits så stor vikt därför, att man å ena sidan hoppas och å den andra befarar, att, på samma gång storstäderna afhändes en väsentlig del af sin nuvarande representation, jämväl antalet valmän skola så mycket som möjligt decimeras.

Den kvinnliga valrätten bidrager till en ytterligare kritik af denna bestämmelse. En gift kvinna, hvars man faller för detta streck, skulle jämlikt grunderna för förslaget rätteligen ändå få rösta. Detta skall nog förefalla mången oriktigt eller åtminstone underligt. Särskildt kan ju invändas, att på detta sätt gifver man en mer utsträckt valrätt åt kvinnor än åt män. Föreskrifver man åter, att mannen skall draga med sig sin hustru i rösträttslöshet, så kan med stort fog invändas, att på detta sätt beröfvar man i en mängd fall de fattigare klasserna på en gång två röster, under det att de förmögnare alltid vinna två röster för hvarje äktenskap. Utskyldsstreckets orättvisa liksom misstämningen mot detsamma skulle därigenom ökas.

Det åberopade finska förslaget upptager här alternativt endast, att valrätt ej må utöfvas af den, som af annan orsak än medellöshet, intygad af kommunalstyrelse, uraktlåtit att betala honom för två nästföregående år påförda kronoutskylder, men i ett andra alternativ är hvarje slag af utskyldsstreck borttaget.

Skall nu rösträtt tilldelas kvinna och på samma gång detta streck bibehållas, så synes oss af de två förenämnda utvägarne den första vara att föredraga såsom mest öfverensstämmande med förslagets grunder och föranledande minsta missnöjet. Någon ändring i formuleringen torde då ej erfordras, blott i motiven tydligt nämnes, hvad man menar. Anses åter äfven hustrun böra förlora sin rösträtt, måste detta tydligt utsägas. Undantag synes därvid böra göras för boskild hustru, men ej

för hustru, som till äfventyrs lyckats erhålla egen debetsedel, hvartill hustru icke har obetingad rättighet. Obehörigt skulle då blifva: »gift kvinna, som ej har boskillnad och hvilkens man häftar för utskylder som nu är sagdt».

För vår del anse vi emellertid af anförda skäl, att utskyldsstrecket bör utgå, helst man därigenom äfven befrias från förenämnda öfverväganden rörande streckets inverkan på gift kvinnas valrätt.

4) *Konkursstrecket.* Enligt förslaget skall den, som »är i konkurs-tillstånd» ej få utöfva valrätt. Med nutida rättsuppfattning är det dock ganska svårt att förstå, hvilka viktiga anledningar tvinga till att fränkänna en konkursgäldenär rättighet att i en för hans konkurs så främmande angelägenhet som riksdagsval göra äfven sin uppfattning gällande. Föreskriften är utan tvifvel ett kvarstående uttryck för en gången tidsåskådning, enligt hvilket insolvens likställdes med vanfrejd och äfven kunde föranleda till ett slags frihetsstraff i den s. k. bysättningen. I viss mån hämtar föreskriften sannolikt sitt stöd också däraf, att en konkursgäldenär möjligen kan sägas vara i vissa afseenden omyndig. Men något verkligt förmynderskap är dock konkursgäldenären obestriddigen ej underkastad. Förenämnda finska förslag innehåller också i sitt ena alternativ allenast, att valrätt ej tillkommer »den som afträdt sin egendom till sina borgenärsers förnöjande, intill dess han sin stat beedigat» och enligt det andra alternativet är hvarje konkursstreck uteslutet.

Bibehålles emellertid bestämmelsen, måste man, därest valrätt tilldelas kvinna, tillika klargöra för sig, hvilken ställning en manlig konkursgäldenärs hustru kommer att intaga i valsystemet.

Frågan om en person är i konkurstillstånd, måste naturligtvis afgöras efter domstolens uttryckliga beslut om hans försättning i konkurs. Då en gift man sättes i konkurs, torde hustrun icke rätteligen böra sättas i konkurs, annat än då hon tillika iklädt sig ansvar för den gäld, hvarom är fråga. Visserligen får hon merendels vidkännas förlusten af sin andel i den gemensamma egendomen och nödgas, om hon vill freda enskild egendom, begära undanskiftande af densamma. Men hon är icke i konkurstillstånd annat än då uttryckligt beslut därom föreligger, konkursgäldenärens särskilda skyldigheter hvila ej på henne, och hon står ej i någon relation till konkursförvaltningen. Å andra sidan kan en hustru ensam försättas i konkurs, om hon har boskillnad, men i öfriga fall är rättspraxis den, att en konkurs, som närmast afser hustruns gäld, äfven drager mannen med i konkursen.

Någon ändring i förslagets bestämmelser synes således ej påkallas för dessas tillämplighet äfven i händelse kvinna erhåller valrätt. Anser

man dock, att en hustru äfven i detta fall bör följa mannens villkor, så fordras därom ett uttryckligt stadgande, som exempelvis kan erhålla den lydelsen, att valrätt fränkännes äfven »gift kvinna, som ej har boscillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd».

För vår del finna vi emellertid af ofvan angifna skäl konkursstrecket böra utgå, helst därigenom äfven undvikas alla juridiska utläggningar om gift kvinnas ställning till detsamma.

5) *Förmyndarskapsstrecket.* Att den, som för vanvett är under förmyndare ställd, ej lämpligen kan utöfva valrätt, är själfallet. Hvarför däremot ej en omyndig förklarad, som är vid sina sinnens fulla bruk, skall få rösta på riksdagsman lika väl, som han får själf upprätta sitt testamente, är nog mera svårt att fullt tillfredsställande förklara. Mången låter sätta sig under förmyndare blott för, att han anser sig vara af sjukdom eller annan förlätlig orsak förhindrad att ensam sköta sina affärer. Kvinna äger dessutom enligt lagen det privilegium, att när som helst utan uppgifven anledning begära sig i omyndighetstillstånd. Ett fullständigt genomförande af detta streck blir emellertid en nödvändighet, om man skall upprätthålla den allmänna uppfattningen, att valrätt bör tillkomma myndig person och ej omyndig.

I händelse man ansåge, att mannens målsmanskap öfver hustrun vore att jemnställa med ett vanligt förmyndarskap, borde man naturligtvis utsätta en bestämd förklaring i lagtexten, att gift kvinna undantages från detta streck. Såsom förut framhållits, innebär målsmanskapet dock ej och allraminst i sin nuvarande begränsade omfattning, hvad man i lagen benämner förmyndarskap. Något dylikt förtydligande erfordras därför ej. Det omnämnda finska förslaget, som gifver valrätt äfven åt gift kvinna, innehåller också utan reservation, att valrätt ej tillkommer »den, som står under förmyndarskap».

6) *Värnepligtsstrecket.* Detta streck har ju egentligen tillkommit i ändamål att för åtskilliga ledamöter i Riksdagen bereda en brygga, på hvilken de kunde komma öfver äfven till den allmänna rösträtten. Det lär dock sakna motsvarighet i något annat lands konstitution och hörer ju strängt taget ej heller hit. För den kvinnliga rösträtten utgör detta streck visserligen ej något hinder. Äfven män, som äro odugliga till värnplikt, få valrätt och till kvinnornas fördel kan ju åberopas, att de såsom mödrar också fullgöra sin betungande värneplikt till samhället. Men i ett valsysteem, där kvinnorna äro med, framstår ännu bjärtare det konstruerade i förevarande stadgande. Vi anse därför, att fullgjord värneplikt ej bör bibehållas såsom villkor för valrätt, helst detta äfven leder till oegentlighet, därest valrättsåldern såsom vi nedan förordat bibehålles vid tjuguet år.

7) *Åldersstrecket.* En åldersgräns måste naturligtvis alltid finnas. Frågan är blott, hvar den bör sättas. En svensk medborgare är nu vittnesgild vid femton års ålder, fullmyndig inför strafflagen vid aderton års ålder och uppnår civilrättslig myndighet vid tjuguetta års ålder. Det låter ju då också väl säga sig att, såsom förslaget innehåller, den politiska myndighetsåldern sättas ännu ett steg högre. Det åberopade finska förslaget ger emellertid valrätt åt den, som fyllt tjuguetta år och utvecklingen i alla länder synes alltmer gå i riktningen att likställa den civila och politiska myndighetsåldern. För närvarande gäller äfven hos oss nämnda valålder, hvadan med den föreslagna förändringen skulle tillika inträffa, att många som förut ägt och utöfvat valrätt skulle förlora densamma. Den föreslagna höjningen af åldern har slutligen visat sig väcka missnöje i vida kretsar, hvilket ju också är något, som man särskildt vid en nationell samling bör undvika. Vid öfvervägande af alla dessa omständigheter hafva vi nu kommit till den uppfattningen att gällande valålder helst bör bibehållas.

8) *Vanfrefjdsstrecket.* Sålänge stadgandet om förlust af medborgerligt förtroende ännu icke, såsom vid en slutgiltig rösträttsreform från många håll påyrkats, blifvit fullständigt afskaffadt, är det ju förklarligt, att man finner den, som är fränkänd dylikt förtroende, ej böra få deltaga i riksdagsmannaval.

Beträffande *valbarheten* till riksdagsman, så saknar det nog i detta fall all praktisk betydelse att bestämma annan ålder för valbarhet än för valrätt. Men allmänna meningen är nu den, att så bör ske, och motsvarighet därtill finnes ju i föreskrifter om uppnådda tjugufem år såsom villkor för rätt att utöfva en del andra befogenheter.

Det är klart, att inrymmandet af politisk rösträtt åt kvinna förr eller senare måste leda till, att hon äfven förklaras valbar till ledamot af representationen. Önskligt kunde ju synas, att dessa frågor löstes samtidigt, på sätt som skett i det förenämnda finska förslaget, som bestämmer, att enhvar valberättigad, således äfven kvinna, som före valåret fyllt tjugufem, alternativt tjugufyra år, är valbar till »landtdagsman». Då emellertid de för sitt medborgarskap intresserade svenska kvinnorna själfva, förmodligen af opportunitetsskäl, ännu ej uppställt detta kraf samt den allmänna meningen sannolikt för närvarande icke alls skulle kunna förlika sig med en sådan nyhet, så torde det vara för saken gagneligast att nu inskränka sig till att på detta sätt börja varligt varsla om hvad som en gång nog skall komma.

I fråga om *bostadsbandet* kunna ju flera goda och vägande skäl åberopas för att ej ovillkorligen binda valbarheten vid valkretsen.

Afgörandet beror ju alltid ytterst på valmännen, hvilka böra kunna betros att välja den de önska till sin representant oberoende af dennes boningsort. Mångenstädes i utlandet är bostadsbandet alldeles upphäfdt, hvilket ock föreslagits i det återopade finska förslaget. Då emellertid motståndet mot ett fullständigt upphäfvande af bostadsbandet synes vara mycket stort hos oss på grund af de befarade olägenheterna däraf samt det i viss mån utgör en styrka för en representation, att dess ledamöter i allmänhet företräda insikter och erfarenhet om de olika ortsbefolkningarnes förhållanden och uppfattningar, så föreligger ju anledning att nu till en början försöka blott delvis beträda denna väg. Särdeles lämpadt för nuvarande förhållanden synes då kunna vara att upptaga 1905 års rösträttspropositionens förslag, i den mån det band valbarhet vid bosättning inom länet. Då det förekommer, att småstäder, belägna inom olika län, måste sammanföras till en valkrets, så kräfver i dylikt fall konsekvensen att utsträcka bostadsbandet till de län, till hvilka någon del af valkretsen hör.

Till sist må framhållas, hurusom en verklig nationell och demokratisk samling utan tvifvel kräfver *enkammarssystem*. Denna fråga föreligger dock icke hos oss. Man blir därför också förhindrad att, såsom i Finland, söka mot proportionella val i ett enkammarssystem utbyta den särskilda representation för de konservativa intressena, som förefinnes i Finland i form af ståndsrepresentation och hos oss i en med den andra kammaren lika berättigad första kammare.

Med hänsyn till hvad, sålunda anförts, föranlätas vi att såsom ett uttryck för vår egen samt många andra svenska medborgares opinion framställa det yrkandet:

att Riksdagen, till förverkligande af den i senare tider allmänt förordade nationella samlingen, måtte nu för sin del antaga hvilande grundlagsbestämmelser om införandet af allmän och lika rösträtt samt för ändamålet besluta följande ändrade lydelse af nedan nämnda delar i den kungliga rösträttspropositionen:

Riksdagsordningen.

§ 15.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjuguet

års ålder; dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 18.

Till ledamot i Andra Kammaren kan endast utses man, som uppnått tjugufem års ålder samt äger valrätt inom det län, till hvilket valkretsen eller någon del af densamma hör; skolande härvid Stockholms stad anses såsom ett län.

Stockholm den 14 mars 1906.

Carl Lindhagen. *Jakob Pettersson.* *Jacob T. Larsson.*

L. Gust. Broomé. *Frithiof Söderbergh.*

Fr. Berglund. *Edvard Wavrinsky.*

Knut Kjellberg.
